«Το ημερολόγιο ενός τρελού»

Το έργο του Νικολάι Γκόγκολ σε ελεύθερη απόδοση από το Θέατρο Λέξη

ΘΕΑΤΡΟ - ΚΡΙΤΙΚΗ

ΤΗΣ ΝΟΝΑΣ ΜΟΛΕΣΚΗ

Ελεύθερη απόδοση στην κυπριακή διάλεκτο: Μάριος Ιωάννου, Σπύρος Χαραλάμπους. Σκηνοθεσία: Σπύρος Χαραλάμπους Μουσική/στίχοι τραγουδιών: Γιώργος Χριστοδουλίδης. Σκηνικά/κοστούμια: Σόσε Εσκιτζιάν Νικολαΐδη. Σχεδιασμός φωτισμών: Κωνσταντίνος Όθωνος. Μακιγιάζ: Αντώνης Σπιταλιώτης. Παίζει: Μάριος Ιωάννου.

ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ότι το ίδιο θεατρικό έργο παιζόταν στη Λευκωσία από δύο διαφορετικούς θιάσους (ΘΟΚ και Θέατρο Λέξη) ταυτόχρονα, σε συνδυασμό με τη διαπίστωση ότι το έργο του Γκόγκολ βγήκε στη διάρκεια μερικών χρόνων σε τρεις παραγωγές (θυμηθείτε την παραγωγή του Θεάτρου Ένα, σκηνοθεσία Μόνικας Βασιλείου), δημιουργεί γλυκιά αίσθηση ότι ζούμε σε μια καθ' όλα θεατρική πόλη. Δεν ξέρω αν η δομή του ημερολογίου επιδρά πάνω μου ή η πρόσφατη ευκαιρία να γράψω στο σημείωμα για την παραγωγή του ΘΟΚ τις γενικότερες μου σκέψεις για το κείμενο του Γκόγκολ, αλλά θα ήθελα να παραθέσω τις εντυπώσεις μου για την παράσταση του Θεάτρου Λέξη σε μορφή χωριστών και ίσως ασύνδετων μεταξύ τους σημείων.

Και ο κινηματογραφικός «Καλαμπούς», και η θεατρική «Η πιο δυνατή» δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες για μια καινούργια συνάντηση με τον Μάριο Ιωάννου. Η επιλογή έργου φαινόταν πολύ ενδιαφέρουσα για την υποκριτική προσωπικότητα του ηθοποιού, ενός ηθοποιού που σε κάνει να τον φαντάζεσαι σε ρόλους ποικίλους... Γελωτοποιός στο «Ληρ»;... Παρουσιαστής στο «Καμπαρέ»;...

Το μεγάλο ερωτηματικό πριν από την παράσταση. Γιατί στα κυπριακά; Οι αντιρρήσεις αναβάλλονται για αργότερα. Να δούμε πρώτα...

Από την πρώτη στιγμή της παράστασης αρχίζει να λειτουργεί κάποιο είδος διπλής αντίληψης των πραγμάτων. Το πρώτο επίπεδο - η αποδοχή του «πώς». Το δεύτερο η αντίδραση στο «τι». Θα εξηγήσω.

Ν' αρχίσω όμως από το «τι». Τι ακουγόταν στο χώρο του ΑΡΤΟΣ; Το κείμενο του Γκόγκολ σε ελεύθερη απόδοση στην κυπριακή διάλεκτο. Το πείραμα έχει πολύ ενδιαφέρουσες γλωσσικές και κοινωνιολογικές προεκτάσεις. Η γλώσσα, η κάθε γλώσσα, προσαρμόζεται για να εκφράζει συγκεκριμένη ιστορική, κοινωνική, πολιτιστική πραγματικότητα. Η κάθε λογοτεχνική γλώσσα συνδυάζει στοιχεία εθνο-πολιτιστικά με εκείνα τα μοναδικά προσωπικά του συγγραφέα. Η μετάφραση κάθε λογοτεχνικού έργου απαιτεί πρώτ' απ' όλα την εξασφάλιση μιας ανάδοχης γλώσσας, ανάλογης της «μητρικής» σε όλα τα επίπεδα, γλώσσας ικανής να «δεχτεί» και τις εσωτερικές δομές ενός λογοτεχνήματος, και τις εξωτερικές δομές της απεικονιζόμενης στο λογοτέχνημα πραγματικότητας.

Η διάλεκτος όμως δεν είναι γλώσσα και ειδικά μια προφορική διάλεκτος όπως είναι η κυπριακή σήμερα. Το πεδίο δράσης της είναι περιορισμένο θεματικά και αισθητικά. Εξαιτίας της μακρόχρονης προφορικής χρήσης δεν έχει αναπτύξει την ικανότητα να προσαρμόζεται σε ξένες σ' αυτήν πραγματικότητες, να εξυπηρετεί μη παραδοσιακούς τομείς.

Ο Γκόγκολ είχε τη συνήθεια να κοσμεί τα χειρόγραφά του με γρήγορα σκίτσα, συχνά αυτοπορτρέτα. Και η γραφή του ήταν ιδιόμορφη, λεπτή, περίτεχνη. Γραμμένη με καλά ακονισμένο φτερό χήνας. Μπορεί αυτή η λεπτότητα να αποδοθεί με λαϊκή χονδρή πινελιά;

Ενώ υποκριτικά ο Μάριος Ιωάννου έχει την ικανότητα να δώσει κάθε ψυχολογικό ημίτονο αυτού και πολλών άλλων ρόλων, το γλωσσικό εργαλείο που έχει διαλέξει, είναι αταίριαστο στην ύλη που προσπαθεί να επεξεργαστεί.

Εξ άλλου, η κυπριακή διάλεκτος δεν έχει ποτέ ανεξαρτητοποιηθεί από το αντικείμενό της. Υπάρχει η διάλεκτος των διαλεκτικών μας ποιητών, των λαογραφικών καταγραμμένων αφηγήσεων, των παροιμιών... Αυτά είναι τα κύματα του αρχαίου ωκεανού της κυπριακής λαλιάς που φτάνουν σε μας και όλο υποχωρούν . Το σημερινό γλωσσικό μείγμα που χρησιμοποιούμε όλοι μας στην Κύπρο αλλάζει τα ποσοστά των συνθετικών της (της κοινής ελληνικής και της κυπριακής διαλέκτου) ανάλογα με το θέμα και το περιβάλλον.

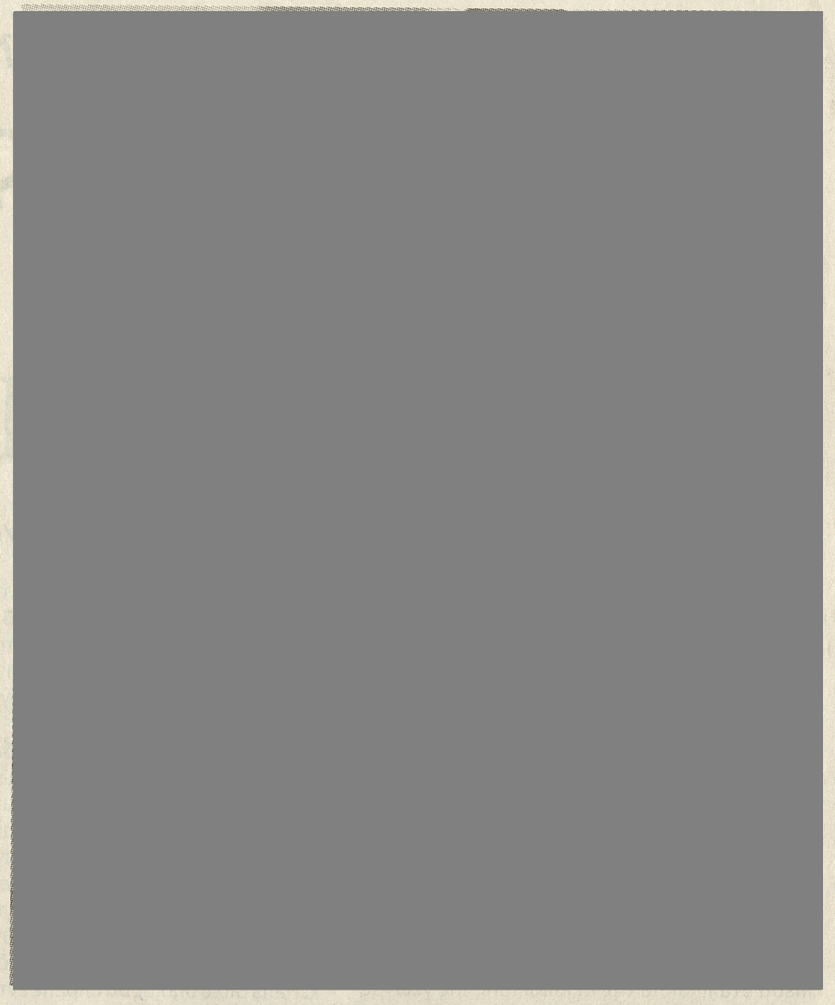
Η γλώσσα της παράστασης του Θεάτρου Λέξη δεν είναι φυσική, είναι τεχνητή, μια και δεν έχει παραδοσιακή χρήση και προσπαθεί να εκφράσει ξένα προς αυτήν νοήματα. Ο Μάριος Ιωάννου, όπως αντιλαμβάνομαι, έψαχνε για ένα συντομότερο, αμεσότερο δρόμο προς τον ήρωά του, για ένα πιο φυσικό για τον ίδιο τρόπο έκφρασης, για ένα οικείο στο κοινό του άκουσμα. Θεωρώ τους υπολογισμούς του λανθασμένους.

Ας αφήσουμε όμως το θέμα της γλώσσας. Θεωρώ ότι στην παραγωγή του θεάτρου Λέξη έχει χαθεί εκτός από τη λεπτότητα της γκογκολικής γραφής και το εξής σημαντικό χαρακτηριστικό του «Ημερολογίου ενός τρελού» - η σταδιακή μεταβολή της εξωτερικής πραγματικότητας με μερικά μόνο ψήγματα τρέλας στο ανεξαρτητοποιημένο πια από την πραγματικότητα εσωτερικό του ολότρελου μυαλού του Ποπρίστσιν. Η παράσταση του σκηνοθέτη Σπύρου Χαραλάμπους αρχίζει από πολύ ψηλή νότα τρέλας. Η συνεχιζόμενη ψηλή ένταση, ακόμα και σε τόσο ενδιαφέρουσα υποκριτική απόδοση, μπορεί να καταντήσει (και σε κάποιες στιγμές καταντάει) μονότονος, κάτι που σίγουρα δεν ήταν το ζητούμενο από τους συντελεστές της παραγωγής.

Φοβάμαι πολύ πως η μαύρη, αρνητική γοητεία που εκπέμπει το θέμα της τρέλας, του διαζυγίου που παίρνει από την πραγματικότητα ένα σαλεμένο μυαλό (τη γνωρίζουμε, όλους μας τρώει η ανακατεμένη με τρόμο περιέργεια τι υπάρχει εκεί, πέρα από τους τοίχους ασφαλείας της λογικής), αυτή η γοητεία, λοιπόν, επισκίασε για τους συνδημιουργούς της παραγωγής το έργο, τη λογοτεχνική βάση, που θα έπρεπε να μορφοποιεί πιο αυστηρά τη δουλειά τους.

Το πιο πάνω βγαίνει ως συμπέρασμα από τη δουλειά της σκηνογράφου και της ενδυματολόγου της παράστασης Σόσε Εσκιτζιάν, αλλά και από τη μουσική και τους στίχους του τραγουδιού του Γιώργου Χριστοδουλίδη. Η δουλειά τους αφορά την τρέλα «γενικώς». Θα θέλατε να ξεχάσουμε τους λαβύρινθους της ψυχής και του μυαλού του Άμλετ ή του Οθέλλου , τη μαγευτική ροή της σαιξπηρικής γραφής και να βρούμε στις παραστάσεις την αμφιβολία ή τη ζήλια «γενικώς»;

Ο Μάριος Ιωάννου είναι πολύ καλός ηθοποιός. Το υποκριτικό «πώς» της παράστασης είναι εξαιρετικό. Κι αν αφιέρωσα το μεγαλύτερο μέρος του σημειώματός μου στην έκφραση διαφωνίας με την κατά την άποψή μου λανθασμένη αφετηρία, αυτό δε σημαίνει ότι σ' όλη τη διάρκεια της παράστασης δε λειτουργούσε η διπλή αντίληψη για το διαδραματιζόμενο μπροστά μας θέαμα. Η μια πτυχή αυτής της αντίληψης εύκολα περιγράφεται ως έντονο ενδιαφέρον για την υποκριτική πορεία του ηθοποιού στο ρόλο ενός τρελού (μουσικού).

Ο Μάριος Ιωάννου είναι πολύ καλός ηθοποιός. Το υποκριτικό «πώς» της παράστασης είναι εξαιρετικό. Κι αν αφιέρωσα το μεγαλύτερο μέρος του σημειώματός μου στην έκφραση διαφωνίας με την κατά την άποψή μου λανθασμένη αφετηρία, αυτό δε σημαίνει ότι σ' όλη τη διάρκεια της παράστασης δε λειτουργούσε η διπλή αντίληψη για το διαδραματιζόμενο μπροστά μας θέαμα.

Η διάλεκτος όμως δεν είναι γλώσσα και ειδικά μια προφορική διάλεκτος όπως είναι η κυπριακή σήμερα. Το πεδίο δράσης της είναι περιορισμένο θεματικά και αισθητικά. Εξαιτίας της μακρόχρονης προφορικής χρήσης δεν έχει αναπτύξει την ικανότητα να προσαρμόζεται σε ξένες σ' αυτήν πραγματικότητες, να εξυπηρετεί μη παραδοσιακούς τομείς.